

”קולות מושתקים”:

**הנרטיב הנשי של סיום תעסוקה במהלך ההיריון הראשון בקרב
נשים ערביות מוסלמיות**

מאת: רונה עלי עבד-אלנבי

**עבודת גמר מחקרית (תזה) המוגשת כמילוי חלק מהדרישות
לקבלת התואר ”מוסמך האוניברסיטה”**

**אוניברסיטת חיפה
הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות
החוג לשירותי אנוש**

יוני, 2021

”קולות מושתקים”:

**הנרטיב הנשי של סיום תעסוקה במהלך ההיריון הראשון בקרב
נשים ערביות מוסלמיות**

מאת: רונה עלי עבד-אלנבי

בהנחיית: ד”ר אורנה בלומן

**עבודת גמר מחקרית (תזה) המוגשת כמילוי חלק מהדרישות
לקבלת התואר ”מוסמך האוניברסיטה”**

**אוניברסיטת חיפה
הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות
החוג לשירותי אנוש**

מאושר על ידי _____ תאריך _____
(מנחת העבודה)

מאושר על ידי _____ תאריך _____
(יו”ר הוועדה החוגית לתואר שני)

יוני, 2021

”קולות מושתקים“: הנרטיב הנשי של סיום תעסוקה במהלך ההיריון הראשון בקרב נשים

ערביות מוסלמיות

רונה עלי עבד אלנבי

תקציר

תעסוקת נשים היא סוגיה חברתית-כלכלית מהמעלה הראשונה, שכן נשים מהוות כמחצית מכוח העבודה בעולם המערבי. עם זאת, מעמדן בשוק העבודה עדיין נחות מזה של גברים, הן בארץ והן בעולם. מחקר זה בוחן את סיום התעסוקה של נשים ערביות מוסלמיות במהלך הריונן הראשון ובסמוך לו. ההיריון הוא תקופה משמעותית בעבור האישה והוא מעלה קשיים והתמודדויות חדשות הן בממד האישי, הן בממד החברתי, הן בממד התרבותי והן בממד הארגוני-תעסוקתי. בנוסף, השילוב בין חיי העבודה לבין חיי המשפחה הוא אתגר משמעותי בחייהן של נשים רבות בארץ ובעולם, ובפרט בעת ההיריון ובתקופה הסמוכה לו.

אף כי מחקרים רבים בחנו את נושא ההיריון בקרב נשים עובדות, רובם התמקדו בעיקר בשינויים הפרקטיים המתחוללים במשפחה בקשר הזוגי ובהסתגלותה של האם להולדת התינוק. אך מחקרים מעטים בלבד עסקו בהיריון בעולם העבודה, ולא נמצאו כלל מחקרים שבחנו תופעה זו בקרב נשים ערביות מוסלמיות המשתייכות לתרבות פטריארכלית מסורתית זו ומתגוררות לרוב בפריפריה הגאוגרפית והחברתית בישראל. המחקר הנוכחי עוסק בחוויית סיום התעסוקה של נשים אלו במהלך ההיריון הראשון. ההתחקות אחר חוויותיהן של אותן נשים תוכל לפתוח צוהר לתופעה שעדיין אינה מוכרת דיה.

המחקר הנוכחי צמח מתוך מחקרה של בר און-שמילוביץ' (2016) שעסק בפיטוריהן של עובדות הרות בראי פסיקת בית הדין בישראל. במחקר נמצא שעובדות הרות מהחברה הערבית כמעט שלא מגישות תביעות לבתי הדין לעבודה בגין פיטוריהן. לאור זאת, מטרת המחקר הנוכחי הינה כפולה: **המטרה הראשונה** היא לחשוף ולתאר את סיפורן האישי של נשים ערביות שתעסוקתן הסתיימה במהלך הריונן או בתקופה הסמוכה לו, **והמטרה השנייה** היא להבין איך, בעזרת הנרטיב שיצרו הנשים, הן מסבירות את נסיבות סיום תעסוקתן במהלך ההיריון הראשון. מחקר זה ייחודי בהשמעת קולן המושתק של העובדות ההרות כפי שעולה מהתנסותן ובא לידי ביטוי דרך סיפורי החיים שלהן. המחקר הנוכחי מאיר גם את מיקומן של הנשים בפריפריה הגאוגרפית חברתית בישראל בכלל, ובפריפריה הלאומית-אתנית-דתית בפרט – בקרב המיעוט הערבי בגליל, ובעיקר בגליל התחתון. מהבחינה התאורטית מתבסס המחקר הנוכחי על תאוריית המודרניזציה כמסגרת פרשנית להבנת הנרטיב של הנשים. תאוריה זו באה לידי ביטוי במחקר דרך ניתוח ביקורתי של המבנה הלאומי, האתני והדתי האופייני לחברה הישראלית. המחקר בוצע בשיטת המחקר האיכותנית, והנתונים נאספו דרך ראיונות עומק

מובנים-למחצה בקרב 25 מרואיינות משלושה יישובים כפריים בגליל: כפר מנדא, מג'אר וטורעאן. המרואיינות נדגמו באסטרטגיית כדור השלג.

ממצאי המחקר מעלים שש תמות עיקריות הנובעות מחוויותיהן של נשים ערביות שתעסוקתן הסתיימה במהלך הריון ובסמוך לו. **התמה הראשונה** מציגה את השיקולים החברתיים והתרבותיים בתכנון ההיריון הראשון, ולפיה מועד הכניסה להיריון ראשון מושפע לרוב מלחצים ניכרים מצד קרובי משפחה ומכרים נוספים שמעורבים במידה רבה בקשר הזוגי. **התמה השנייה** מתמקדת בבשורה על ההיריון במקום העבודה, ולפיה העובדות ההרות נוטות לבשר על הריון כבר בשבועות הראשונים שלו. בתמה זו מוצגים שני גורמים המדרבנים מהלך זה, ואת תגובות המעסיקים לבשורה. **התמה השלישית** מציגה את האופן שבו המרואיינות תפסו את היחס של עמיתיהן במקום העבודה כלפי הריון, שהשפיע על חווית העבודה שלהן ולעיתים היה קשור גם ליחס המעסיק. **התמה הרביעית** בוחנת את מקומן של העובדות ההרות בהקשר לא-תעסוקתי, ובה תוארו ארבעה מעגלי השפעה שעמדו ברקע סיום תעסוקתן בעת ההיריון על פי סדר היררכי מתרחב: בעליהן, המעגל המשפחתי כולל המשפחה המורחבת, מעגל החברים והסביבה הקרובה והמעגל החברתי הרחב של החברה הערבית המוסלמית הכפרית. **התמה החמישית** מציגה את ארבעת הגורמים הישירים לסיום תעסוקת הנשים במהלך הריון הראשון: בני הזוג, המעגל המשפחתי, המעסיק והעובדת ההרה עצמה. רוב הסיבות קשורות לשייכותן לתת-תרבות פטריארכלית מסורתית, שאינה מעודדת תעסוקה מחוץ לבית בקרב אימהות ורעיות, אלא מצפה מהן לטפל בבית ובמשפחה בלבד. **והתמה השישית** מציגה את הקשיים והקונפליקטים המושתקים בחוויית סיום התעסוקה שעיימם התמודדו המרואיינות לאחר סיום תעסוקתן במהלך הריון הראשון. קושי שחזר ועלה היה הוויתורים שנדרשו לעשות בעת הכניסה להיריון, והקונפליקט שנוצר בין הצרכים והרצונות של הנשים לבין דרישות החברה.

אף כי התגלו נרטיבים שונים, מאפייני החברה הערבית המוסלמית הכפרית בפריפריה הגאוגרפית בישראל התגלו כגורם מרכזי שמשפיע ומעצב מחדש את הזהות התעסוקתית של האישה ההרה העובדת בחברה הערבית